

METAFORER SOM OBJEKTIVE KORRELATER: SKITSERING AF EN IDÉ

af
Anders Hougaard

1. Indledning

Dette bidrag præsenterer en stor idé i en lille form. Med det menes, at idéen er meget ambitiøs i forhold til den plads, den præsenteres på, og det materiale, der her lægges til grund. Men formålet med nærværende bidrag er heller ikke at levere overbevisende mængder og variationer af dokumentation for idéen, men derimod at introducere den, illustrere den, redegøre for hovedtrækkene i den og antyde nogle konsekvenser af den samt endelig at foreslå nogle veje at gå i det videre arbejde med idéen og afprøvningen af den.

Idéen er, at en endnu ikke nærmere afgrænset kategori af metaforer, såvel sproglige som fysisk billedlige og af anden natur, kan betragtes som en 'objektiv' fremstilling af en førstepersonsoplevelse eller som et 'objektivt korrelat'. Når der skrives "betragtes som", menes der ikke blot, at dette kan være et brugbart perspektiv for analytikeren eller at der er tale om et hermeneutisk kunstgreb, der kan bruges til at anskue metaforens natur og virke fra et nyt perspektiv. Der sigtes imod en beskrivelse af, hvad sprogbrugere og brugere af andre *udtryksformer* rent faktisk 'gør' og 'oplever', når de anvender og/eller møder metaforer. Og grunden til, at termen "idé" anvendes, er, at der (endnu) ikke er tale om en egentlig præcis hypotese eller et teoretisk beskrivelsesapparat.

For at kunne præcisere idéen yderligere må vi først præcisere dens centrale begreber: 'metafor' (afsnit 2) og 'objektivt korrelat' (afsnit

3). Dernæst vil vi kort yderligere definere og præcisere 'metaforisk objektivt korrelat' (MOK) (afsnit 4) og diskutere dette begreb under udvikling i relation til nogle eksempler (afsnit 5), før vi runder af med en opsamling og nogle betragtninger vedrørende videre udvikling og udforskning af idéen (afsnit 6).

2. *Metafor*

Den kendte historie for studiet af metaforer går helt tilbage til Aristoteles (1992/1958) og metaforstudier praktiseres i dag i og på tværs af mange forskellige discipliner og forskningsfelter. Fænomenet – hvis der er tale om et samlet fænomen – er for længst gået fra at blive betragtet som et kendetegn ved højpandede og litterære måder at tænke og udtrykke sig på, til at blive anset for en integreret del af almindelige hverdagsudtryksformer. Og i visse teorier anskues metaforer sågar ikke blot som manifesteret i udtryksformen, men som et styrende kognitivt princip, der ligger bag udtryksformen og er kendetegnede for en særlig menneskelig måde at opfatte verden på. Det er sidstnævnte radikale kognitive – om man vil – form for teoridannelse, idéen om metaforer som objektive korrelater i nær-værende bidrag placerer sig i forhold til.

Mere eller mindre fælles for alle beskrivelser af og teorier om metaforer er, at noget overføres eller projiceres på noget andet. Men herefter ophører enigheden stort set også. I tilfældet *conceptual metaphor theory* (CMT), som introduceredes af George Lakoff og Mark Johnson i klassikeren *Metaphors We Live By* (1980) og senere opdateredes i den knap så velansete *Philosophy in the Flesh* (1999) og blev udbygget med en neural overbygning (Lakoff 2008), er menneskelig tænkning og sprog helt fundamentalt formet af metaforer, der som noget helt naturligt følger og forstærkes af vores hjernes udvikling og som sammenkæder erfarings- og vidensdomæner i store, systematiske kombinationskomplekser i sproget, vores begrebsapparat

og i hjernen. Vi skal ikke her fortabe os i Lakoff og Johnsons meget udførlige teori i alle dens mange aspekter. Og vi skal også se bort fra en ellers relevant kritisk diskussion af dens fundament i sproglige data, dens ofte uklare analyseform, begreber og komponenter (se fx Croft & Cruse 2004; McGlone 2007; Murphy 1996) og dens ambitiøse bestræbelser på at kæde lingvistisk analyse sammen med neural modellering. I stedet for vil vi i lanceringen af idéen om metaforer som objektive korrelater med halvgennemtsigtige skyklapper på fokusere på CMTs elaborering af, hvad der overføres på hvad og hvad der opnås ved metafor.

Fra starten af har Lakoff og Johnson (1980) skelnet imellem forskellige typer af metaforer. Den prototypiske form for metafor er velsagtens det tilfælde, hvor et begreb strukturerer et andet i en "structural metaphor" (ibid.: 15), som fx når en diskussion forstås som krig – eller ARGUMENT IS WAR, som Lakoff og Johnson kalder det (ibid.: 5) – i ytringer som "Du kan ikke *forsvare* dig med, at du var fuld" eller "Thorning skal *angribes* på vækstpolitikken." I andre tilfælde er mange forskellige begreber knyttet an til de samme simple rumlige forståelser. Eksempler på sådanne "orientational metaphors" (ibid.: 15-16) er HAPPY IS UP ("I'm on *top* of the world") vs. SAD IS DOWN ("I'm feeling *low*"), HEALTH AND LIFE ARE UP ("Han er i *top*form") vs. SICKNESS AND DEATH ARE DOWN ("Jeg er gået *ned* med influenza"). Og endelig introducerer Lakoff og Johnson (ibid.: 26) "ontological metaphors" som en betegnelse for metaforer, der giver form og substans til ting, der ellers ikke har det, som fx når "*lønningerne* går ned" eller "*udsigten* rammer en som en forhammer", hvor ukonkrete fænomener hævdes at få en konkret fremtoning.

En metafor er ifølge Lakoff og Johnson ikke en enkeltstående ytring, som i tilfældet "Thorning skal *angribes* på vækstpolitikken". Den enkelte ytring ses derimod som et udtryk for et underliggende metaforkompleks kaldet "den konceptuelle metafor". Hvad der betinger sammenkædningen af begreber i komplekser og hvad der betinger, hvordan bestemte elementer og relationer, der hidhører fra

et begreb, forbindes til elementer og relationer, der hidhører fra et andet begreb, forklares især af en teori om kognitionens forankring i kroppens interaktion med verden. Denne teori kaldes *experientialism* i Lakoff & Johnson (1980). I vores naturlige, kropslige ageren i verden vil forskellige erfaringer (fysiske forhold, tid, følelser, sansninger, betragtninger etc.) uundgåeligt overlappe med hinanden. Og gentagne systematikker i overlap imellem erfaringer giver ifølge Lakoff og Johnson (1980; 1999) anledning til metaforiske forbindelser i såvel vores hjerne som vores 'konceptuelle system' (Lakoff 1989). I Lakoff & Johnson (1980) diskuteres således det mulige eksperimentielle grundlag for de fleste af de metaforer, bogen behandler. Vedrørende *physical basis* for metaforparret HAPPY IS UP; SAD IS DOWN foreslår Lakoff og Johnson, at "[d]rooping posture typically goes along with sadness and depression, erect posture with a positive emotional state" (1980:15). Vedrørende parret CONSCIOUS IS UP; UNCONSCIOUS IS DOWN skriver Lakoff og Johnson, at "[h]umans and most other mammals sleep lying down and stand up when they awaken" (op. cit.). Og i forhold til HEALTH AND LIFE ARE UP; SICKNESS AND DEATH ARE DOWN peges der på, at "[s]erious illness forces us to lie down physically. When you're dead, you are physically down" (op. cit.).

I Lakoff & Johnson (1999) videreudvikles eksperientialismetanken blandt andet med teorien om *primary metaphors*. Disse primære metaforer påstås at blive grundlagt meget tidligt i et barns udvikling, hvor det ikke skelner imellem fysiske, sansemotoriske aspekter af en situation og den overlappende 'subjektive' oplevelse af disse. Således kan et barn i en situation opleve fysisk varme ved at blive holdt tæt af en voksen og samtidig opleve affektion ved situationen. Sådanne gentagne oplevelser vil, ifølge teorien, skabe en særlig sammenhæng imellem varme og affektion, således at når barnet senere udskiller varme og affektion som separate begreber, vil de stadigvæk være tæt forbundne, og det vil give kropslig, eksperientiel mening tale om "et varmt venskab" eller "en varm hilsen".

CMTs bud på, hvorfor vi har de metaforer, vi har, hvorfor vi forbinder de 'domæner', vi forbinder, og hvorfor sådanne forbindelser ikke bare giver sproglig mening men også dybere kropslig-kognitiv mening, er altså, at de bestemmes af fundamentale forhold ved vores interaktion med verden og vores hjernes respons på denne. Og tilmed giver disse mekanismer, ifølge CMT, ikke bare anledning til nogle unødvendige sammenblandinger i forhold til begreber, man ellers kunne have en mere ligetil forståelse af, de giver en form for kognitiv og sproglig struktur til ellers (mere) uklare, sparsomme, strukturløse eller flyvske erfaringer og begreber. Således opererer Lakoff og Johnson (1980) med en idé om, at mere 'direkte' fysiske oplevelser giver anledning til 'direkte' fysisk forankrede begreber, som via metafor og betinget af en given kulturel kontekst videregiver struktur og klarhed til mindre fysisk direkte og dermed mindre strukturerede erfaringer. Som eksempel kunne man sige, at erfaringen af at være i et lukket rum er direkte og klart fysisk markeret. Man kan både se og mærke afgrænsningerne af rummet, eventuelt bemærke lyd-, lys- og varmforskelle imellem at være i rummet og udenfor og så videre. En sindstilstand har ikke samme klare afgrænsninger ifølge CMT. Den er ikke placeret i en bestemt direkte fysisk relation. Men via en metaforisk strukturoverførsel fra den direkte, fysiske oplevelse af et afgrænset rum kan man tale om og forstå fx en depression som det at "være et sted", nemlig *i* en depression.

Det er især denne påstand om en sammenkædning af noget mere direkte fysisk og noget mere abstrakt/ikke-fysisk/mere sporadisk fysisk, hvorved sidstnævnte får en struktur, som det ellers ikke har, som idéen om metaforen som objektivt korrelat tager afsæt i en kritik af. Dette centrale aspekt af teorien er som mange andre aspekter kontroversielt (se fx Croft & Cruse 2004). Dette bidrag påstår ikke på nogen måde at komme med nogen løsninger på de mange problemstillinger, det rejser at påstå, at der er oplevelser, som der kun opnås en klar forståelse af og udtryk for igennem metafor. (Er det kun direkte fysiske ting, man kan have en klar oplevelse af?

Hvordan opleves ting, der ikke er direkte fysiske? Hvad vil det i det hele taget sige, at noget er direkte fysisk i modsætning til andet, som ikke er? Og så videre.) I stedet for præsenterer idéen om metaforer som objektive korrelater simpelthen et alternativt syn på relationen imellem metaforens 'domæner'. Så hvad menes der i denne sammenhæng med et 'objektivt korrelat'?

Objektivt korrelat

Det litterære begreb 'objektivt korrelat' tilskrives ofte den amerikanske poet og essayist T.S. Eliot. Og selvom det vist nok var den amerikanske maler Washington Allston, der introducerede begrebet i *Lectures on Art* (1840), så må det vel siges at være Eliot, der for alvor satte begrebet på den litterære dagsorden. Eliot anvendte begrebet i en i litterære cirkler meget berømt kritik af Shakespeares *Hamlet*. Ifølge Eliot var *Hamlet*, i modsætning til Shakespeares andre berømte stykker, en kunstnerisk fiasko. Stykket rummer, ifølge Eliot, en række svagheder, hvoraf den mest grelle er, at Hamlets følelsesmæssige respons på sin situation går ud over, hvad situationen berettiger. Eliot (1921: 6) skriver

Hamlet, like the sonnets [Shakespeares sonetter], is full of some stuff that the writer could not drag to light, contemplate, or manipulate into art. And when we search for this feeling, we find it, as in the sonnets, very difficult to localize.

Og Eliots (ibid.: 7) løsning på problemet følger snart:

The only way of expressing emotion in the form of art is by finding an 'objective correlative'; in other words, a set of objects, a situation, a chain of events which shall be the formula of that *particular* emotion, such that when the external facts, which

must terminate in sensory experience, are given, the emotion is immediately evoked. If you examine any of Shakespeare's more successful tragedies, you will find this exact equivalence; you will find that the state of mind of Lady Macbeth walking in her sleep has been communicated to you by a skillful accumulation of imagined sensory impressions; the words of Macbeth on hearing of his wife's death strike us as if, given the sequence of events, these words were automatically released by the last event in the series. The artistic "inevitability" lies in this complete adequacy of the external to the emotion; and this is precisely what is deficient in *Hamlet*.

Et objektivt korrelat er altså for Eliot en form for ekstern formular for en følelse (*emotion*), der kan sanses og som helt præcist vækker denne følelse. Dette kan forekomme at være et håbløst ambitiøst litterært ideal. Og termen "objektiv" forudsætter, at der kan findes universelle korrelater for følelser.

Ikke desto mindre vil undertegnede her hævde, at noget, der minder meget om dette diktum, realiseres, ikke bare i mesterlig, højt besunget litteratur (hvis altså læsere og litteraturkritikere kan blive enige om, at det findes der), men også i hverdagskommunikationsformer, der om ikke produceres af enhver, så i hvert fald forstås af enhver. Den form for objektivt korrelat, vi taler om her, repræsenterer ikke kun 'følelser', men en bred vifte af 'tilstande', som typisk i hverdagstermer ville blive betegnet som "mentale", "psykologiske", "subjektive" eller "indre". Vi har ikke mulighed her for at gå ind i en dybere udredning af århundreders filosofiske og videnskabelige udredninger af 'følelsers' og andre bevidsthedstilstandes ontologi.¹ For nuværende bedes læseren acceptere en endnu ikke helt klar kategori for, hvad objektive korrelater repræsenterer, en kategori, som vi kalder for 'førstepersonsoplevelser' eller 'førstepersonsperspektiv'.

Termen "objektiv" adopteres her i den forstand, at alle i princippet har lige adgang til det metaforiske udtryk og i princippet kan sanse

det på samme måde som alle andre, inklusive udtrykkets afsender. Korrelatet er dermed ubegrænset i modsætning til det umiddelbart afgrænsede korrelerede.

Det at alle i princippet har lige adgang til udtrykket, synes ligetil, hvis korrelatet er et fysisk billede, en observerbar adfærd eller vejrfænomener (som regn i en begravelsesscene i en film). Men i tilfældet sprog kan det synes knap så indlysende. Korrelatet består her ikke i sprogets fysiske fremtoning – om end det *kan* være tilfældet ved ikke-sproglige, verbale fænomener som fx et skrig eller ved sproglige udtryk, der betones på særlig vis eller modificeres af andre modaliteter som ansigtsudtryk, gestik eller kropsposturer – men derimod i dets 'indholdsde'. Og da regnes det sproglige udtryk for et korrelat, hvis det giver mening at tale om, at alle har lige adgang til (kan se og mærke for sig) og ville kunne opnå samme associationer til det 'billede', som sproget vækker. Mere herom i afsnit (5).

4. *Metafor som objektivt korrelat*

Både i tilfældet metafor, som fænomenet beskrives af Lakoff og Johnson, og i tilfældet objektivt korrelat har vi altså at gøre med en kobling imellem noget mere tilgængeligt og noget mindre tilgængeligt. For Lakoff og Johnson består tilgængeligheden i at en metafors 'kildedomæne' er projiceret fra *direct physical experience* og det utilgængelige består i, at det, som metaforen handler om ('måldomænet'), ikke har samme klare struktur, som fås i den direkte fysiske interaktion med verden. Spørgsmålet om tilgængelighed har altså en erkendelsesmæssig karakter i CMT. Men ved det objektive korrelat består den umiddelbart begrænsede tilgængelighed i, at det, der er mål for det objektive korrelat, er en førstepersonsoplevelse – det er noget som 'jeg' eller 'vi' oplever. Her er tilgængelighedsspørgsmålet altså af perspektivisk karakter.²

Den idé, som præsenteres her, er, at det som Lakoff og Johnson (og mange andre) betragter som metaforer, der giver klar fysisk

struktur til noget mere abstrakt følelsesmæssigt, snarere er en form for metaforisk objektivt korrelat, hvis virkning er at forstærke indtrykket af en perspektivisk begrænset tilstand og hvis funktion er at gøre denne erfaringsmæssigt 'fælles'. Kernen i fænomenet er altså ikke længere metaforik i klassisk forstand med derimod blandt andet den praktiske udfordring at 'dele' noget som i sin natur er afgrænset.

Det er nu på tide med et par eksempler.

Figur 1. *Med panden ned i øjnene. Reklame for Kodimagnyl. Udført af Grey Copenhagen for Takeda Pharmaceutical Company Limited. Udgivet i blandt andet Danmark i 2004.*

5. *Med panden ned i øjnene og andre eksempler*

Læseren bedes betragte billedet (billedet i billedet – reklamen) (figur 1) og holde en pause i læsningen for at registrere, hvilke tanker og eventuelle kropslige reaktioner det giver anledning til.

Da undertegnede så dette billede første gang, tænkte han "jeg kender lige præcis den fornemmelse!", fornemmelsen af, at panden tungt er gledet ned over øjnene og man næsten ikke magter at flytte hovedet eller stå oprejst. Der er noget metaforisk ved billedet, for det, som måske genkendes klart, er jo ikke det, der helt 'bogstaveligt' ses.

Man kan sagtens opstille en metaforanalyse af billedet. Man kunne fx med Lakoff og Johnson påstå, at billedet trækker på den konceptuelle metafor SICKNESS AND DEATH ARE DOWN, som vi kort berørte ovenfor. Ifølge en sådan analyse vil hovedpinen visuelt være repræsenteret ved et sammenklemmt hovedet, hvor hovedet metonymisk repræsenterer smerten/sygdommen, som metaforisk er forbundet til den rumlige relation 'nede'. Men for at udtrykke det lidt blasert så er der meget galt med den analyse. For det første tager den ikke udgangspunkt i et forsøg på at indfange det særlige i den oplevelse og betydning, netop dette billede giver. I stedet for søger den at presse billedet ind i et generaliseret beskrivelsesapparat, der i hvert fald ikke fanger undertegnede fornemmelse for billedet.

Der er ingen tvivl om, at billedet har en form for 'billedlig' kvalitet og at der er en form for 'ekstra' betydning på spil. Vi ved (fra logoet og teksten), at det handler om hovedpine, men vi ved, at folk ikke ser sådan ud, når de har hovedpine, og ens hoved kan slet ikke gøre sådan, uden at der er tale om en yderst kritisk tilstand. Desuden kan vi jo se, at billedet (plakaten) i billedet (reklamen) (det vil i dette tilfælde sige billedet i billedet i billedet – plakaten i reklamen i fotografiet) er foldet, så vi kan slutte os til, at der er et ikke-deformt hoved på den ikke-foldede plakat. Så den 'ekstra' betydning kommer af, at den foldede plakat kommer til at ligne et foldet hoved, som (qua

tekst og logo) repræsenterer noget andet end det, billedet direkte angiver (et foldet hoved), nemlig hovedpine. Og det karakteristiske ved i hvert fald undertegnede betragtning af reklamen var, at han lige præcis vidste og kropsligt genkendte, hvad det foldede hoved henviste til. Den interessante detalje er her, at hvis vi har at gøre med en metafor, hvor et "domæne" fremstiller et andet, hvordan kan man så få den oplevelse, at det lige præcis er sådan det er? Og hvordan kan denne fremstilling skønnes at være så indlysende, at den uden videre forklaring anvendes i en reklamekampagne, der er helt afhængig af, at modtageren opnår en forståelse, der ligger inden for en snæver betydningshorisont? Det svar, der tilbydes her, er, at der ikke er tale om en metafor i gængs og i CMT forstand, men om et objektivt korrelat, som 1) ikke fremstiller noget igennem noget andet men snarere i en forstærket form og som 2) tjener en anderledes funktion end den, der beskrives for metaforen af Lakoff og Johnson, nemlig en social funktion. Og her lukkes der så for alvor op for den frie fænomenologiske tankestrøm i præsentationen af idéen om metaforen som objektivt korrelat.

Ad første punkt så gør metaforen ifølge Lakoff og Johnson jo, som vi har set, det, at den giver struktur og klarhed til det, som ikke har struktur og klarhed. Men for at kunne bedømme, at en fremstilling rammer noget præcist, må det fremstillede jo have en form for klarhed, ud fra hvilken man kan vurdere, om det er præcist fremstillet eller ej. Og selv om man kan konstatere igennem sproglige studier, at fx følelser og sindstilstande kun i ringe grad har deres 'egne' ord og formuleringer, har de fleste vel en meget klar oplevelse og kropslig forståelse af mange følelser og sindstilstande. Det behøver vi ikke metaforer til at opnå. Når undertegnede har hovedpine, så er der tale om en meget klar fysisk oplevelse. Det mærkes præcist, hvor den er, hvor stærk den er, om den er aftagende eller tiltagende og så videre. Og så kan det virkelig føles, som om panden er sunket ned over øjnene! Og det i en sådan grad, at man kan tage sig selv i at kigge i spejlet for at se, om det nu også skulle være tilfældet. Så

når denne tilstand fremstilles som en pande, der er gledet ned over øjnene, så er det præcist og helt bogstaveligt sådan det er, når det beskues igennem min oplevende bevidsthed. Fra det perspektiv er det ikke en metafor; det er en direkte beskrivelse. Men der sker alligevel noget, når denne følelse 'får et billede på'. Det er, som om billedet er en forstærket version af tilstanden. Hvad det skyldes, vil ikke blive diskuteret videre her og er et af de mange punkter i den idé, der præsenteres her, som kræver videre arbejde i form af uddybende refleksion, udforskning og afdækning i relevant eksisterende forskning. Men en oplagt hypotese at forfølge og søge at uddybe og præcisere vil være, at det netop er den kvalitet, at man med 'billedet' kan 'se' tilstanden for sig i en simpel, samlet repræsentation, der forstærker den.

Men disse forhold betyder ikke, at vi ikke længere har at gøre med en metafor. Metaforen er blot afhængig af perspektiv. Set fra et førstepersonsperspektiv er billedet en præcis, bogstavelig repræsentation – det er lige sådan, det er. Men set fra et andet- eller tredjepersonsperspektiv (i spejlet) er det naturligvis ikke lige sådan, det er, og fra dette perspektiv repræsenterer billedet noget andet – en sunken pande for oplevelsen af smerter.

Ad andet punkt så ligger problemet for denne type metaforer ikke i, at vores førstepersonsoplevelser ikke er klare for os. Det ligger i, at sproget skabes, læres og udvikles i et fælles 'erfaringsrum'. Argumentet er i tråd med et Wittgensteinsk (1965) syn på sprog(læring) og betydning. Vi kan i fællesskab kigge på farven rød og blive enige om at kalde den "rød" og ud fra den fælles oplevelse etableres et fælles udtryk for et fælles indhold. Men vi kan som udgangspunkt ikke i fællesskab erfare en hovedpine eller en anden kropslig fornemmelse, følelse eller sindstilstand og i relation dertil finde en fælles betegnelse for den fælles oplevelse. Derimod kan vi *gøre* oplevelsen fælles ved at benævne den eller 'vise' den i termer af noget andet, som godt kan være fælles – som alle har lige adgang til – fx billedet af en sunken pande. Andre kan således dele oplevelsen ved at genkende hoved-

pinefølelsen i billedet. Vi kan naturligvis aldrig vide, om følelsen virkelig er den samme. Men vi kan heller ikke vide, om forskellige personer ser farven rød på den samme måde. Det, vi dog *kan* vide, er, at forskellige personer mener at genkende en fremstilling som passende for en kropslig oplevelse, de har i relation til hovedpine. Det objektive korrelat skaber dermed en basis for en oplevelse af en fælles oplevelse. Og det er det, der opnås ved 'billedelige' fremstillinger som den, vi ser i reklamen, snarere end en klar forståelse af noget, der ellers ikke er klart via en projektion af en direkte fysisk erfaring på en abstrakt tilstand.

Metaforiske objektive korrelater ses ganske ofte i reklamer. Her er yderligere to eksempler:

Figur 2: Astmalunger. Kampagne for højere bevidsthed om astma og allergi. Udført af Ogilvy & Mather for Astma Allergi Danmark. Udgivet i Danmark i 2011.

Figur 3: Oral B tandtråd. Reklamebureau og udgivelsesår ikke kendt.

I figur 2 ser vi igen et umiddelbart metaforisk billede, der for astmatikeren kan være præcist og helt bogstaveligt, på hvordan det føles at køre på cykel med astma. Og i figur 3 ser vi et særdeles bemærkelsesværdigt billede, der synes at levere en meget bombastisk metaforik, nærmest en slags magisk realisme. Men som det er praksis med organiseringen af reklamer, kommer teksten læseren til undsætning, og dem, der har prøvet at have et stort stykke kød sidende fast imellem tænderne, vil vide, at det kan være svært at fokusere på noget som helst andet. På den baggrund giver billedet god og for nogen formentlig helt bogstavelig mening.

Men idéen om metaforiske objektive korrelater gælder ikke kun for fysiske billeder. Den gælder også for andre kommunikationsformer eller modaliteter, som kan danne 'billeder'. En fuld redegørelse for dette kræver en tur rundt om fx Benjamin Bergens (2007) *simulation*

semantics og den forskning og de idéer, der flourer vedrørende den måde, hvorpå sprog giver anledning til mentale simulationer, der blandt andet aktiverer neurale områder, der også indgår i faktisk fysisk aktivitet. Det når vi ikke her. I stedet for bedes læseren blot acceptere den påstand, at sprog i almindelighed etablerer 'billeder' i form af mentale og kropslige simulationer. Og hvis det er tilfældet, så vil sproget også kunne bruges til at billedliggøre oplevelser, der ikke i sig selv er visuelle. På disse præmisser åbnes der op for en gen-tænkning og genudforskning af Lakoff og Johnsons "orientational metaphors", som vi kort berørte ovenfor.

Tag Lakoff og Johnsons (1980) SAD IS DOWN og en ytring som "Han er i et *tungt* humør i dag". Føler man sig ikke lige præcis 'tung' når man er i dårligt humør? Kan ens bevægelser ikke lige præcis føles tungere end normalt, sådan helt fysisk? Eller tag HAPPY IS UP (Lakoff & Johnson 1980) og en ytring som "Han er i *højt* humør" Kan man ikke lige præcis føle en fysisk lethed, når humøret er højt? Og man kunne fortsætte hele vejen igennem Lakoff og Johnsons imponerende samling af metaforer.

Idéen om metaforiske objektive korrelater gælder altså i princippet alle udtryksformer, hvor der 'vækkes' eller direkte præsenteres 'billeder', der for opleveren præcist 'indfanger' førstepersonsoplevelsen, men som i 'objektiv' forstand har status som en metafor, fordi den ikke fra et andet- eller tredjepersonsperspektiv er, hvad den repræsenterer.

6. Afrunding og et kig frem

I dette bidrag er en meget ambitiøs idé blevet præsenteret i kort, skitseret form. Idéen er ambitiøs, fordi den tager livtag med vel-etablerede og omfattende teorier og fordi den i sin fulde udfoldelse som egentlig teori, analytisk beskrivelsesapparat eller videnskabeligt resultat kræver præcisering, indplacering og omfattende diskussion i forhold til en bred litterær, filosofisk, lingvistisk, kognitiv, psyko-

logisk og neurovidenskabelig tradition for analyse, beskrivelse og eksperimentel udforskning af billedsprog. Men formålet har her også kun været et præsentere idéen som idé.

Idéen er, at en endnu ikke præcist defineret eller afgrænset kategori af metaforer, som indtil videre er beskrevet som metaforer for afgrænsede tilstande (følelser, humør og andre bevidsthedstilstande), bør beskrives som metaforiske objektive korrelater, imens betegnelsen "metafor" bør modificeres. Idéen præsenteres i diskussion med Lakoff og Johnsons (1980; 1999) teori om konceptuelle metaforer. Og det er i forhold til denne diskussion, at der tales om "metaforisk", "modificeret metaforisk", "mere præcis indfangelse af oplevelsen af et billede eller ytring", "direkte fysisk forståelse" og de andre centrale og definerede formuleringer, som er anvendt i nærværende bidrag. Den afgrænsede kategori af metaforer, der henvises til, synes at svare nogenlunde til den type, som Lakoff og Johnson (1980) kalder for *orientational metaphors*, hvor netop typisk førstepersonsoplevelser ifølge Lakoff og Johnson qua metaforen får en klar mental struktur. Men objektive korrelater kan ikke afgrænses efter samme principper som Lakoff og Johnsons.

Idéen trækker på T.S. Eliots (1921) introduktion af *objective correlates* i litterær sammenhæng, men tilpasses hverdagsudtryksformer, og den absolutte 'objektivitet' erstattes af en relativ, erfaringsbaseret objektivitet.

De centrale punkter, hvor beskrivelsen i henhold til metaforiske objektive korrelater adskiller sig fra en beskrivelse i henhold til konceptuelle metaforer, er:

- 1) CMT ser det analyserede 'metaforiske' udtryk som afspejlende en underliggende projektion, hvorigennem et måldomæne opnår en klar struktur. Idéen om metaforiske objektive korrelater (MOK) ser udtrykket som en 'bogstavelig', billedlig forstærkning af det, som udtrykket omhandler.
- 2) CMT betragter et udtryk som metaforisk, uanset hvilket per-

spektiv det betragtes fra. MOK fremhæver som central skelnen førstepersonsperspektivet overfor anden- og tredjepersonsperspektiverne. Set fra et førstepersonsperspektiv er et metaforisk objektivt korrelat ikke metaforisk, men forstærkende, det er derfor, det kan give præcis mening for opleveren. Set fra anden- og tredjepersonsperspektiverne er de billedlige udtryk noget ganske andet end det, de refererer til, og kan derfor betragtes som metaforiske set fra disse perspektiver.

- 3) CMT har fokus på underliggende, generelle, abstrakte systemer af konceptuelle metaforer. MOK har fokus på at indfange oplevelsen ved det enkelte udtryk.

Næste skridt i en fuld udvikling af idéen om metaforiske objektive korrelater består i at omformulere idéen i egentlige arbejdshypoteser, der kan afprøves efter tidens standarder i såvel sproglige og diskursive studier som eksperimentelle kognitive, psykologiske og neurovidenskabelige studier. En vej er allerede antydnet ovenfor, nemlig studier, der lægger sig op ad forskning i *simulation semantics* (Bergen 2007), hvor fokus er på simulationer i relation til sprogbrug. Med snarrådige metoder forskes der i, hvordan og i hvilken forstand der finder simulationer sted i forbindelse med sprogbrug. Sådanne studier vil formentlig kunne pege i retning af eller afgrænse eller helt tilbagevise hypoteser baseret på idéen om metaforiske objektive korrelater. Udfordringen bliver som altid tolkningen af data, idet der ofte ikke er nogen entydig semantisk eller kognitiv tydning af fx neurovidenskabelige data.

Idéen om metaforiske objektive korrelater har en klar fænomenologisk og socialfænomenologisk eller sociologisk fænomenologisk (Schutz 1962) basis i forhold til diskussionen af perspektiver og spørgsmålet om, hvordan førstepersonsoplevelser bliver delelige eller endog 'fælles'. Selve det grundlæggende bekrivelsesapparat må nødvendigvis evalueres og videretænkes i relation til den fænomenologiske tradition.

En anden tæt relateret videnskabelig strømning, som idéen om metaforiske objektive korrelater griber ind i, er *embodied cognition*, altså idéen om, at kognition og oplevelsen af sproglig og anden kommunikativ betydning er baseret på og involverer aktivering af basale kropslige og neurale processer (se fx Johnson 1987; Varela, Thompson og Rosch 1992; Pfeifer og Bongard 2006). Ovenfor er brugt utraditionelle termer som fx "oplevelse" af en reklame i forbindelse med beskrivelse af betydning. Idéen om metaforiske objektive korrelater forudsætter et sådant bredere syn på kommunikativ betydning; det er ikke 'bare' semantik forstået som en slags manipulation af symboler, der finder sted i afgrænsede områder af hjernen.

Endelig har min gode kollega Thomas Wiben Jensen insisteret på, at idéen om metaforiske objektive korrelater sammentænkes med forskning og tænkning i følelser/emotion, for eksempel *appraisal theories* (se fx Lazarus 1991), som kort fortalt ser emotion som forankret i evalueringer af oplevelser. Her kan det objektive korrelat indledningsvis anskues som et af de 'kognitive redskaber', der kan bringes i anvendelse i evaluering af en oplevelse og 'motivere' en følelsesrespons.

*Anders Hougaard
Institut for Sprog og Kommunikation
Syddansk Universitet
Campusvej 55
DK- 5230 Odense M*

Notes

1. Et godt sted at starte kunne være på dansk Wiben og Skov (2007) eller på engelsk Gallagher & Zahavi (2008).

2. Vi når ikke videre ud i disse fænomenologiske udredninger, men igen kan fx henvises til Gallagher & Zahavi (2008) eller Zahavi (2003).

Litteratur

- Allston Washington. 1840. Lectures on Art. Project Gutenberg (<http://www.gutenberg.org/files/11391/11391.txt>), 2004.
- Aristoteles. 1992 (1. udg. 1958). Poetik. Poul Helms (overs.). København: Hans Reitzels Forlag.
- Bergen, Benjamin K. 2012. Louder than words: The new science of how the mind makes meaning. New York: Basic Books.
- Bergen, Benjamin K. 2007. Experimental Methods for Simulation Semantics. I Monica Gonzalez-Marquez, Irene Mittelberg, Seana Coulson & Michael J. Spivey (red.) Methods in Cognitive Linguistics. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 277-301.
- Croft, William & David Alan Cruse. 2004. Cognitive Linguistics. New York: Cambridge University Press.
- Eliot. T.S. 1920. The Sacred Wood; Essays on Poetry and Criticism. New York: Alfred A. Knopf; Bartleby.com, 1996.
- Gallagher, S. & D. Zahavi. 2008. The Phenomenological Mind. An Introduction to Philosophy of Mind and Cognitive Science. London/New York: Routledge.
- Johnson, Mark. 1987. The Body in the Mind. The Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason. Chicago: The University of Chicago Press.
- Lakoff, George. 2008. The Neural Theory of Metaphor. I R. Gibbs (red.) The Cambridge Handbook on Metaphor and Thought: New York: Cambridge University Press. 17-38.
- Lakoff, George. & Mark Johnson. 1980. Metaphors We Live By. Chicago: University of Chicago Press.
- Lakoff, George & Mark Johnson. 1999. Philosophy in the Flesh The Embodied Mind and Its Challenge to Western Thought. Basic Books: New York.
- Lazarus, R.S. 1991. Emotion and Adaptation. New York, NY: Oxford University Press.

- McGlone, Matthew S.. 2007. What is the explanatory value of a conceptual metaphor? *Language & Communication* 2. 109–126.
- Murphy, Gregory L. (1996). On metaphoric representation. *Cognition*, 60. 173-204.
- Pfeifer, R. & Bongard, J. 2006. *How the Body Shapes the Way We Think: A New View of Intelligence*. Cambridge MA: The MIT Press.
- Schutz, Alfred. 1962. *Collected Papers I: The Problem of Social Reality*. The Hague, Netherlands: Martinus Nijhoff.
- Varela, Francisco J., Evan T. Thompson & Eleanor Rosch. 1992. *The Embodied Mind: Cognitive Science and Human Experience*. Cambridge, MA: The MIT Press.
- Wiben Jensen, T. & M. Skov (red.). 2007. *Følnelser og kognition*. København: Museum Tusulanums Forlag.
- Wittgenstein, Ludwig. 1965. *Philosophical Investigations*. Anscombe, G.E.M. (overs.). New York: The Macmillan Company.
- Zahavi, Dan. 2003. *Fænomenologi*. Frederiksberg: Roskilde Universitetforlag.